

Het fantastische jaar 2009 voor de bruine kiekendief

Voor alle medewerkers van het project bruine kiekendief was 2009 een onvergetelijk jaar. Nog nooit hadden we zo'n hoog aantal broedgevallen in de streek. Terwijl andere kerngebieden van de bruine kiekendief in Vlaanderen de laatste jaren een serieuze daling kenden, beleefde we in de Westkustpolders vorig jaar een echte hausse met 35 broedgevallen. Bovendien broedden er voor het eerst meer bruine kiekendieven in akkers dan in rietland. Een unicum bij ons maar ook in Vlaanderen.

Aantal broedgevallen

Het aantal broedgevallen werd vorig jaar bijna verdubbeld met maar liefst 35 broedende koppels. De vorige piek kenden we in 2007, een sterk muizenjaar, met 21 koppels. Alhoewel de bruine kiekendief in zijn voedselkeuze toch meer een generalist is dan een muizenspecialist als de kerkuil, spelen deze kleine zoogdieren toch wel een rol, zeker in het begin van het broedseizoen. In 2009 hadden we deze hoge muizenstand zeker niet. Het waarom van deze piek in de broedpopulatie blijft voorlopig onduidelijk.

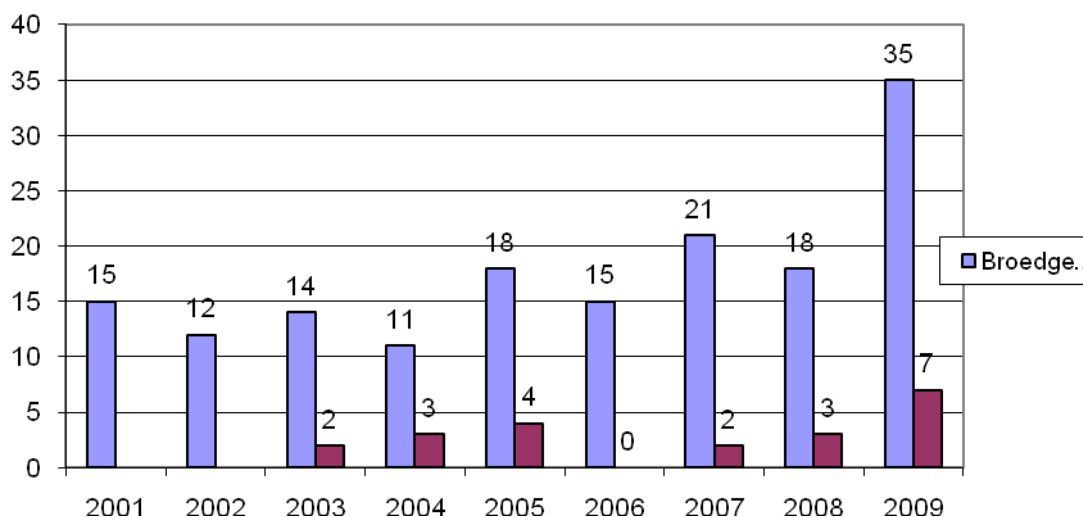
Als we de territoriale koppels in rekening brengen (7) (dat zijn koppels bruine kiekendieven die niet tot broeden toe komen maar wel een territorium bezetten ook met nesbouw maar zonder eileg, vaak door de onvolwassenheid van één van de partners) dan komen we op een populatie van 42. Ongetwijfeld missen we hier en daar nog enkele kiekendieven.

Dit aantal kon hoger geweest zijn: er waren nog vijf uitgemaaide nesten in maaigrasland die niet in dit cijfer inbegrepen zijn. Het is zeer moeilijk om in maaigrasland nestbescherming met kans op succes toe te passen. Deze nesten werden reeds in een pril neststadium uitgemaaid en werden dan ook niet meegeteld als broedgeval. Het is niet duidelijk of deze koppels elders tot broeden kwamen of niet.

Als we de verhouding IJzervallei versus polders onder de loupe nemen, dan zien we dit jaar een zeer sterk overwicht van de polders. Weliswaar was dit de vorige jaren ook meestal het geval maar dit jaar was het overduidelijk met 71 % van de broedende paartjes in onze Westkustpolders zowel in graan als (vaak) in kleine rietpartijen.

Jaar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Broedgevallen	15	12	14	11	18	15	21	18	35	159
IJzervallei	7	6	4	4	10	7	9	9	10	66
Polders	8	6	10	7	8	8	12	9	25	93
Territoriale koppels			2	3	4	0	2	3	7	21

Broedgevallen en territoriale koppels bruine kiekendief IJzer en Polder 2001- 2009

Het relaas

In onze vorige verslagen probeerden we tal van broedgevallen en de ervaringen hieromtrent weer te geven. Met de forse uitbreiding van de aantallen is dit nu niet meer mogelijk. We selecteren enkele interessante gevallen.

Alveringem staat terug op de regionale kiekendievenkaart. Het laatste geregistreerde broedgeval dateerde uit 2004 maar vorig jaar kwamen er plots twee broedgevallen opgedoken : één in een smalle rietkraag in Fortem en één koppeltje kon terecht in een gerstveld, eveneens te Fortem. Een speciaal woordje van dank aan Hans Godders die het koppel in het gerstveld van z'n buur perfect opvolgde (zie foto).

De burens in Lo-Reninge waren ook verstoken van graankiekenden. Hierin kwam verandering met een eerste broedgeval sedert jaren in een graanveld op het gehucht Ashoop. Hopelijk zijn we ook hier vertrokken voor een mooie reeks. De medewerkers uit Lo-Reninge kunnen zich alvast aan dit broedgeval optrekken.

Ook aan de overkant van de IJzer te Middelkerke werden twee paartje opgetekend, zowel in rietland als in graan (tarwe). We twijfelen er niet aan dat het aantal koppels in de graanvelden van de Middenkust een pak hoger is. Het is wellicht een kwestie van voldoende mankracht om de opvolging te garanderen. Wie springt er mee op de kar ?

Er kon in 2009 ook met zekerheid een geval van bigamie worden vastgesteld. Vroeger hadden we vaak een vermoeden maar kon dit niet altijd exact worden achterhaald. Het geval deed zich voor in een gerstveld en een tarweveld op het Diksmuide grondgebied van Lampernisse en het aangrenzende Oostkerke. Tijdens het voorjaar kon de baltpartijen tussen het mannetje en beide vrouwtjes mooi worden waargenomen, vaak met maar enkele minuten tussenpauze. Opmerkelijk was ook dat beide vrouwtjes hun initieel nest begonnen in maagrasland maar eind april, begin mei werden uitgemaaid om vervolgens beiden hun heil te zoeken respectievelijk in gerst en tarwe. Jammergenoeg mislukte het broedgeval in de tarwe. Op het moment van het ringen vonden we de drie jongen dood op het nest.

Tenslotte nog een gevalletje in Veurne. Hier hebben we het vermoeden dat hetzelfde vrouwtje reeds drie jaren op een rij (2007-2008-2009) quasi naar hetzelfde perceel komt om te broeden, telkens in een aangrenzend gerstveld. Vermoedelijk hebben we, net zoals bij rietvelden, te maken met het fenomeen dat vrouwtjes na een geslaagd broedgeval terugkomen naar de plaats waar ze vorig jaar tot broeden kwamen. Het grote verschil met rietland is de voorlopige onbeschikbaarheid van het toekomstig broedperceel (graanveld) op het moment dat het koppel arriveert uit de winterkwartieren. De hoogte van het gewas is eind maart nog compleet ontoereikend (10 à 15 cm) om zich in te verschuilen. Vaak zie je dat de aanwezige kiekendieven zich dan schuil houden in rietgrachten in afwachting van het groeiende gewas.

Gemeente	Plaats	Biotoop	Nest	Nestsucces
Alveringem	Fortem	rietland	broedgeval, 5 pulli	uitgevlogen
Alveringem	Fortem-Waterhuizekes	gerst	broedgeval, 2 pulli, geringd	uitgevlogen
Diksmuide	Pervijze Proostdijk Jachthoorn	tarwe	broedgeval, 2 pulli+2ei	uitgevlogen
Diksmuide	Stuivekenskerke-Ijzerdijk	zaadgrasland	uitgemaaid	-
Diksmuide	Woumen	rietland	broedgeval	onbekend
Diksmuide	Kaaskerke-Oudekapellesteenweg	triticale	territoriaal koppel	-
Diksmuide	Blankaart	rietland	broedgeval	onbekend
Diksmuide	Pervijze-Karpelbrugstraat	gerst	broedgeval, 4 pulli, geringd	uitgevlogen
Diksmuide	Nieuwkapelle	rietland	broedgeval	onbekend
Diksmuide	Stuivekenskerke	rietland	broedgeval	onbekend
Diksmuide	Oostkerke-Groot Kameroen	tarwe	broedgeval, 3 pulli dood op nest	mislukt
Diksmuide	Lampernisse-Groene Walweg	gerst	broedgeval, 2 pulli geringd	uitgevlogen
Diksmuide	Woumen	rietland	broedgeval	onbekend

Gemeente	Plaats	Biotoop	Nest	Nestsucces
Houthulst	Merkembroek	rietland	broedgeval	onbekend
Houthulst	Merkembroek	hooiland	broedgeval	mislukt
Houthulst	Merkembroek	rietland hooiland	broedgeval	onbekend
Koksijde	Oostduinkerke-De Zelte I	gerst	broedgeval, 3 pulli, geringd	uitgevlogen
Koksijde	Oostduinkerke-Kinderlaan	rietland	broedgeval, 4 pulli	uitgevlogen
Koksijde	Schoudervliet	maaigrasland	uitgemaaid	-
Koksijde	Oostduinkerke-De Zelte II	triticale	broedgeval, 3 pulli	uitgevlogen
Lo-Reninge	Westbroek	rietland	broedgeval	onbekend
Lo-Reninge	Noordschotebroek	rietland	broedgeval	onbekend
Lo-Reninge	Alveringemstraat	tarwe	territoriaal koppel	-
Lo-Reninge	Noordschotebroek	hooiland	broedgeval, uitgemaaid	mislukt
Lo-Reninge	Lo-Ashoop	gerst	broedgeval, 4 pulli, geringd	uitgevlogen
Nieuwpoort	Ramskapelle-Hemmestraat-	gerst	broedgeval, 3 pulli, geringd	uitgevlogen
Nieuwpoort	Ramskapelle-Kleine Hemme	tarwe	territoriaal koppel	-
Middelkerke	Snipgatweiden	rietland	broedgeval	onbekend
Middelkerke	Kapelleweiden	tarwe	broedgeval	onbekend
Veurne	Houtem-Leiselestraat	maaigrasland	uitgemaaid	-
Veurne	Eggewaartskapelle	rietland	broedgeval, 5 pulli	uitgevlogen
Veurne	Suikerfabriek	rietland	broedgeval, 4 pulli, geringd	uitgevlogen
Veurne	Houtem-Sacramentstraat	maaigrasland	uitgemaaid	-
Veurne	Veurne-'s Heerwillems	rietland	broedgeval, OK	uitgevlogen
Veurne	Eggewaartskapelle-Knollestraat	gerst	broedgeval, 3 pulli, geringd	uitgevlogen
Veurne	Avekappelle-Roesdammestraat	gerst	territoriaal koppel	-
Veurne	Bulskamp-Sashoekstraat	tarwe	territoriaal koppel	-
Veurne	Veurne-Bewesterpoort-West	triticale	broedgeval, 3 pulli	uitgevlogen
Veurne	Veurne-'s Heerwillems	gerst	broedgeval, 2 pulli, geringd	uitgevlogen
Veurne	Booitshoeke-Pervijzestraat	gerst	broedgeval, 4 pulli, geringd	uitgevlogen
Veurne	De Moeren-Cobergherstraat-Moeresmisse	gerst	broedgeval, 3 eieren	mislukt
Veurne	Steenkerke-Landbouwerstraat	gerst	broedgeval, 3 eieren, mislukt	mislukt
Veurne	Bulskamp-Bewesterpoort-West	gerst	broedgeval, 3 pulli dood op nest	mislukt
Veurne	Zoutenaai-Zoutenaaiestraat	gerst	broedgeval, 5 pulli, geringd	uitgevlogen
Veurne	Zoutenaaiestraat-Paviljoen	tarwe	territoriaal koppel	-
Veurne	De Moeren-Cobergherstraat	maaigrasland	uitgemaaid	-
Veurne	De Moeren-Cobergherstraat	triticale	territoriaal koppel	-

Broedbiotoop

De bruine kiekendief was zowel hier als in de rest van Vlaanderen tot voor kort een vogel van het rietland. Het grootste deel van de populatie kwam tot broeden in rietland, aanvullend kwamen er kiekendieven tot broeden in graanvelden, maaigrasland en hooilanden. Ook hier was 2009 een mijlpaal : voor het eerst waren er meer broedende graankiekendieven (18 of 51 %) dan rietkiekendieven (14 of 40 %) in de regio. 13 koppels kwamen tot broeden in gerst, twee in triticale (kruising tussen tarwe en rogge) en drie in tarwe

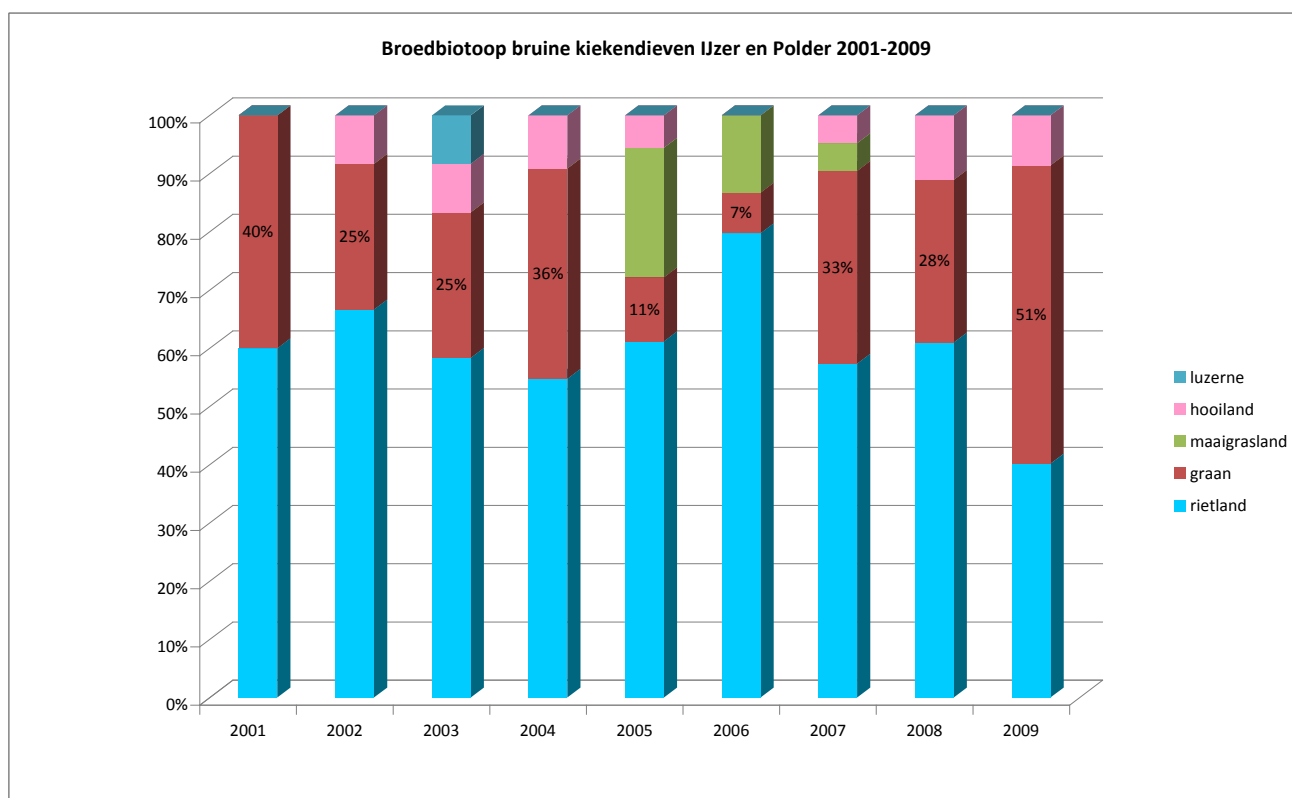
De laatste paar jaren was dit percentage merkkelijk lager met respectievelijk 28 % (2008) en 33 % (2009). Met andere woorden van een duidelijke trend is er nog geen sprake. De volgende jaren zal blijken of dit fenomeen zich zal verderzetten en we echt kunnen spreken van graankiekendieven.

We vermoeden dat het stijgend aantal kiekendieven in graanvelden zich zal verderzetten. Wellicht gaan jonge bruine kiekendieven die uitvliegen in graanvelden ook de neiging hebben om later in het graan te nestelen en zo een groeiende populatie van agrarische kiekendieven doet ontstaan. Bovendien zijn de uitbreidingsmogelijkheden voor bruine kiekendieven in graanvelden bijna eindeloos, alleszins de ganse

kustpolders komen hiervoor in aanmerking. Deze theorie zullen we proberen te onderzoeken door middel van een kleurringenproject (zie verder).

Dat gerst een uitverkoren gewas is, mag niet verbazen. Broedgrage koppels hebben in de tweede helft van april weinig andere keuze voor een veilig broedhabitat. Wintergerst is in die periode immers het enige gewas met voldoende hoogte om er een nest in te maken. Dat gerst terug meer geteeld wordt, kan wellicht gedeeltelijk een verklaring zijn van het stijgend aantal "agrarische kiekendieven".

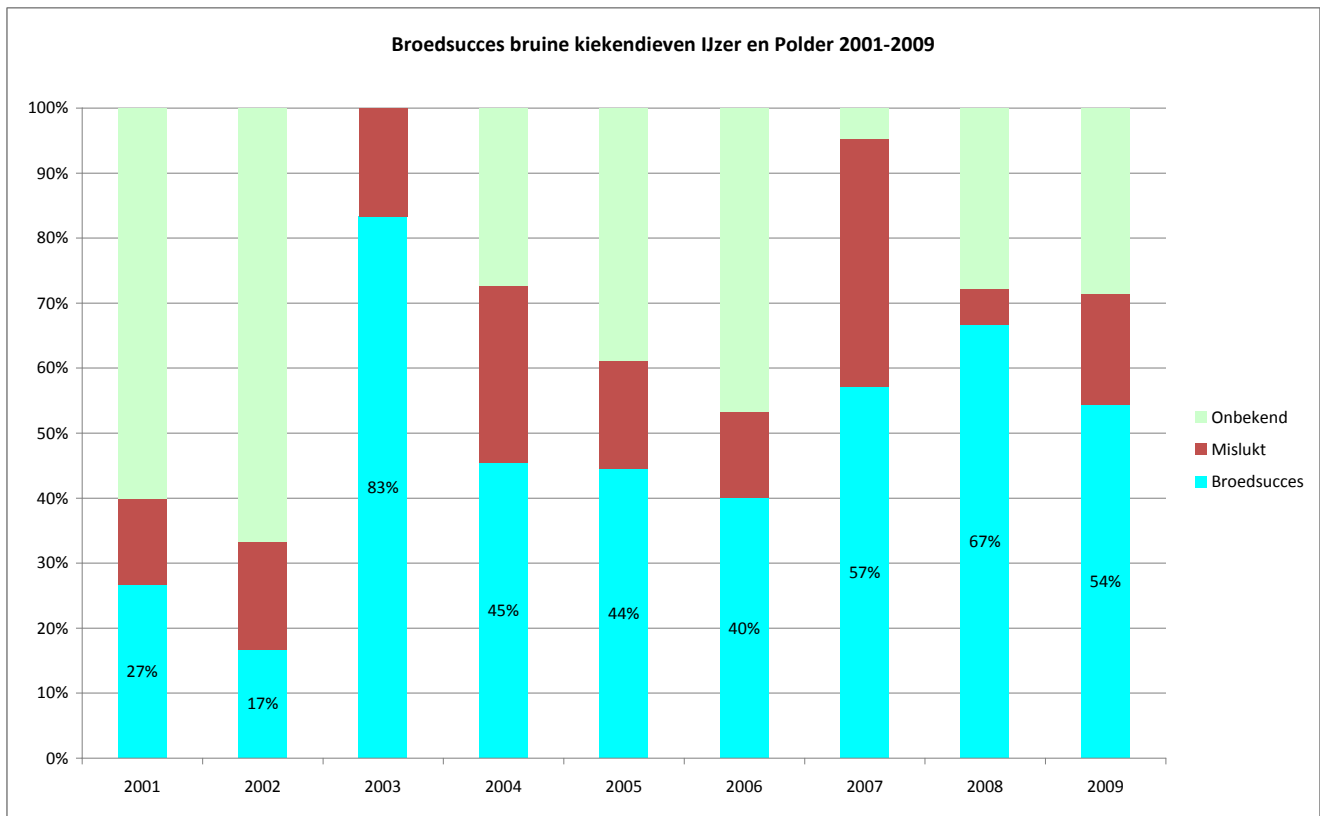
De dichtheden in het agrarische gebied liepen in 2009 soms hoog op : het atlashok (25 km²) 's Heerwillems-Avekapelle-Zoutenaai (Veurne) herbergde zes koppels bruine kiekendieven (in één geval was er met zekerheid sprake van bigamie), maar ook het aangrenzende hok rond De Zelte-Hemnepolder (Oostduinkerke-Nieuwpoort) deed het niet slecht met vijf broedende paartjes.

Broedsucces

In 54 % van de gevallen hadden we zekerheid omtrent het slagen van het broedsel : één of meerder jongen konden met succes uitvliegen. In 17 % van de gevallen hadden we ook zekerheid omtrent het mislukken van het nest. We vonden dode jongen op het nest of het nest werd om onbekende redenen verlaten. In één van de gevallen werd het nest vernield door de pikdorser (De Moeren) en één nest werd in een hooiland half uitgemaaid (Noordschotebroek).

In de andere gevallen kon het broedsucces niet met zekerheid worden nagegaan, wegens onvoldoende info omtrent uitvliegende jongen (IJzervallei). Vaak vlogen die koppels wel met succes uit. Vermoedelijk komen we op die manier uit op een slaagpercentage van +/- 75 % , wat zeer hoog is.

Nestgemiddelde

Een andere factor die wellicht de keuze voor graanvelden (nog verder) positief beïnvloedt is het relatief hoge nestgemiddelde van koppels in cultuurgewassen. In Nederland wordt door Bijlsma een gemiddelde genoteerd in rietland van 2,8 (in Flevoland) tot 3,1 uitvliegende jongen (in Drenthe en Friesland exclusief de Waddeneilanden), terwijl cijfers uit het krekengebied in het Meetjesland door De Lust (1998) iets lager uitkomt, namelijk 2,6 uitvliegende jongen. De cijfers uit de periode 2001-2009 in IJzer en Polder, weliswaar slechts gebaseerd op 50 gecontroleerde broedgevallen, leveren een merkkelijk hoger cijfer op, namelijk 3,50 pulli per nest, in 2009 was dit 3,41. Dit hoger nestgemiddelde vertegenwoordigt ongetwijfeld een goede voedselsituatie in het cultuurland, ongetwijfeld een extra aantrekking voor zoekende koppels bruine kiekendieven.

Nestgemiddelde bruine kiekendieven in IJzer en Polder in de periode 2001-2009

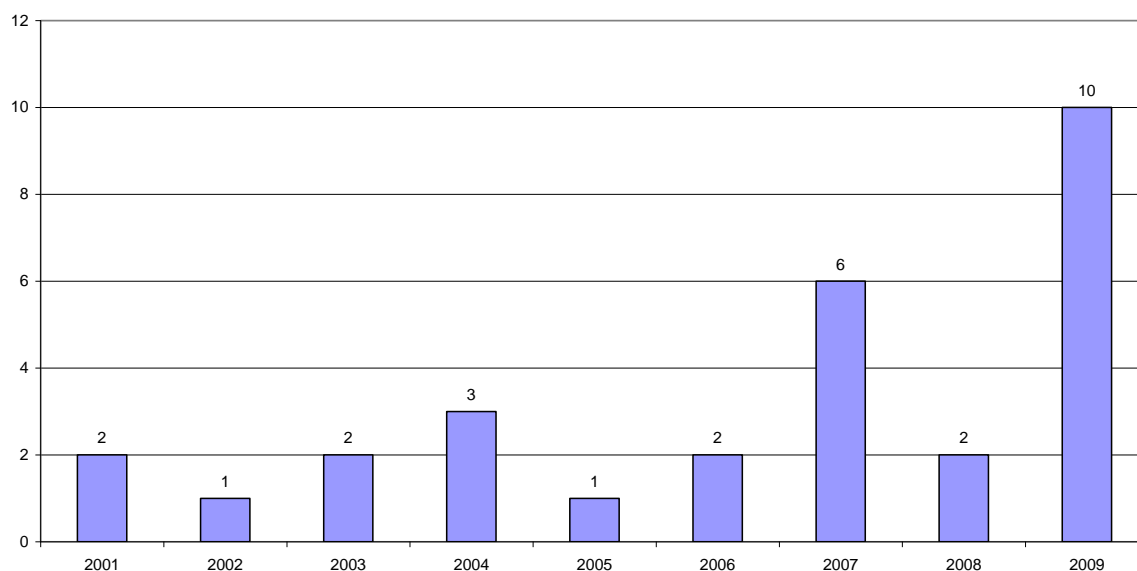
Jaar	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
1 pulli										0
2 pulli	1						2	1	4	8
3 pulli			3	2	2		2	3	5	17
4 pulli		1	3	1	1	1	1	4	5	17
5 pulli						1	4		3	8
Gecontroleerde BG	1	1	6	3	3	2	9	8	17	50
Aantal pulli	2	4	21	10	10	9	34	27	58	175
Nestgemiddelde	2,00	4,00	3,50	3,33	3,33	4,50	3,78	3,38	3,41	3,50

Nestbescherming

Ook het aantal beschermingsacties was vorig jaar spectaculair hoog : maar liefst 10 keer beschermden medewerkers het nest tegen de dorser. De vorige piek in interventies kenden we twee jaar terug in 2007 toen we zes keer uitrukten. De nestbescherming beperkt zich momenteel tot het afbakenen van een vierkant rond het nest met bamboestokjes zodat de landbouwer of loonwerker er mooi om kunnen rijden. Tot op heden gebruiken we geen schrikdraad om grondpredatoren af te schrikken zoals dit wel wordt gehanteerd bij de bescherming van de grauwe kiekendieven in Groningen (Nederlande) en in de Lorraine (Frankrijk). Misschien zullen we in de toekomst onze strategie moeten herzien ? Voor niet dorsen van een vierkant rond het nest betaalden De Kerkuil, gesponserd door het RL IJzer en Polder, in totaal 425 EUR aan de landbouwers.

Beschermingsacties bruine kiekendief IJzer en Polder 2001- 2009

Kleurringen

De terugmeldingen van geringde bruine kiekendieven zijn eerder beperkt. Daarom wordt in de buurlanden vaak gewerkt met wingtags of kleurringen (zie <http://www.cr-birding.be>) om op die manier meer info te verkrijgen ondermeer omtrent trekgedrag.

In 2010 zal een project worden ingediend bij de ringdienst van Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) om de pulli te voorzien van (twee) kleurringen naast de metalen ring. Het doel van dit voorgestelde project is drieërlei. Enerzijds wensen we na te gaan wanneer juveniele bruine kiekendieven terugkeren als broedvogel. Bruine kiekendieven zijn geslachtsrijp in hun tweede of derde kalenderjaar. Dit gebeurt eerder in hun derde levensjaar dan in hun tweede. Via het kleurringenproject kan nagegaan worden hoe frequent het broeden in tweede kalenderjaar plaatsvindt. Vaak zien we territoriale maar niet-broedende koppels die een broedplaats bezetten, volledig met balts én initieel aanleg van nest maar nooit tot de fase van eileg, vaak wegens onvolwassenheid van één van de partners. Met het project kan nagegaan worden welke leeftijd deze vogels hebben. We vermoeden dat het hier om tweedejaarsvogels gaat.

Het tweede doel die we met kleurringen wensen na te streven is te onderzoeken of bruine kiekendieven die hier werden geringd ook daadwerkelijk terugkomen naar hun geboortegebieden om op hun beurt te zorgen voor nakomelingen. Is de regionale populatie met andere woorden een populatie die zichzelf voedt of hebben we eerder te maken met instroom van andere gebieden ?

Tenslotte de derde doelstelling : hebben vogels die opgroeiden in graanvelden eerder de neiging om zelf ook te kiezen voor cultuurgewassen of kunnen die zonder probleem terugschakelen naar het oerbiotoop, het rietveld ? Het broedbiotoop in graanvelden is in de polders immers weinig beperkend. Hierdoor kan een cumulerend effect van broeden in graanvelden zonder veel beperkingen doorgaan.

Het aflezen van de kleurringen in het veld is niet altijd makkelijk. Daarom zal bij het broedgebied van een koppel minimum één paal van +/- 1 m. worden geplaatst die zowel door het mannetje tijdens de broedperiode als door het vrouwtje in de fase van de jongen ongetwijfeld frequent zal worden gebruikt als rustpunt. Op die manier zal het voor de medewerker relatief eenvoudig zijn om via de verrekijker de kleurencombinatie te kunnen noteren.

Dromen van blauwe en grauwe kiekendieven

Nu de Bruine Kiekendief voet aan de grond heeft gekregen in het agrarische gebied van de Westkustpolders, kijken we natuurlijk reikhalzend uit naar een volgende stap op de ladder van de akkerroofvogels, meer bepaald de komst van de blauwe én grauwe kiekendieven in de regio.

Een broedende grauwe kiekendief in onze polders zou natuurlijk hét ornithologisch hoogtepunt zijn van het jaar. In 1989 hadden we één keer geluk met een broedgeval net over de grens in Hondshoote-Les Moères. In het jaar 2000 werden op twee opéénvolgende dagen een juveniele grauwe kiekendief gezien in De Moeren. Een eerste keer op 31 juli 2000 ter hoogte van het vliegveld van Les Moères maar de ochtend nadien, op 1 augustus 2000, in de Zonnestraat (buitenmoeren van Veurne) alsook in de namiddag vlakbij deze locatie. Adulte vogels werden niet gevonden, misschien te weinig gezocht, maar toch ... Voor trekkende juvenielen was het nog wat te vroeg maar wellicht betrof het een broedgeval uit de buurt dat we niet wisten te localiseren. Een mogelijk broedgeval lag voor de hand en werd als dusdanig opgetekend in de Vlaamse Broedvogelatlas. Iedere zomer worden in de het Franse gedeelte van De Moeren adulte mannetjes en vrouwtjes grauwe kiekendief opgemerkt dat het ons niet zou verbazen dat er geregeld een grauwe kiekendief net over de 'schreve' tot broeden komt. Met andere woorden het is niet utopisch om in onze Westhoekpolders te hopen op een broedgeval van de grauwe kiekendief !!

Of zou een broedende blauwe kiekendief meer voor de hand liggen ? Overzomerende vrouwtjes zijn er ieder jaar te vinden in de streek. Als er tienduizend paren broeden in cultuurrand bij onze zuiderburen, dan zal vroeg of laat wel een koppel de oversteek wagen. Of moeten we wachten op de invoering van de veelgeprezen duo- en trioranden in onze West-Vlaamse polder ?

Kiekendievenmedewerkers welkom

Zo'n beschermingsproject als bij de bruine kiekendieven staat of valt met de inzet van vrijwilligers. Wie graag meehelpt aan dit beschermingsproject kan zich altijd melden.

De opdracht van een kiekendievenmedewerker in het agrarische gebied omvat volgende taken: het opsporen van baltsende bruine kiekendieven in geschikt biotoop, lokaliseren van het nest, contacten leggen en afspraken maken met de landbouwer, afpalen van het nest, samen ringen van de jongen, controle of alle jongen zijn uitgevlogen.

Als nieuwe medewerker opereer je natuurlijk niet alleen. Je wordt ondersteund door ervaren medewerkers die je met raad en daad bijstaan.

Ongetwijfeld zitten er ook bruine kiekendieven in graanvelden langs de Midden- en Oostkust. Vorig jaar was er alvast één gekend broedgeval in wintertarwe op het grondgebied van Middelkerke. Hopelijk komen we in de toekomst tot een gecoördineerde samenwerkingsverband rond bruine kiekendieven in graanvelden voor de ganse kustpolders (Westkust/Middenkust/Oostkust).

We moeten je wel waarschuwen: tegen het kiekendievenvirus bestaat er geen vaccin. Wie er zich eenmaal aan waagt, draagt de besmetting levenslang met zich mee ...

Kris Degraeve

Pervijze 22 juli 2009 Bart Segaert

Pervijze 21 juni 2009

ortem 7 juli 2009 Hans Godderis

Oostduinkerke 23 juni 2010 Frédéric Hubrecht

Oostduinkerke 24 juni 2009 Charles Verdievel

Eggewaartskapelle 21 juni 2009 Daniël Cornillie